

AB Politikalarının Etkileri Üzerine Avrupa Birliği Dışından Eleştirel bir Görüş

Seyhan ERDOĞDU *

1. IMF ve Dünya Bankasının yeni-liberal modeli

1980'lerden bu yana, Türkiye'deki çeşitli hükümetler tarafından izlenen ekonomik politikalara yeni-liberalizm hakim olmuştur. Türkiye iki onyıllık süreçte, ekonomik politikaları hemen tamamen IMF ve Dünya Bankası tarafından biçimlendirilen ve demokratik yönetim şansının ciddi bir biçimde zayıflatıldığı bir ülke haline gelmiştir. Son yedi yıl içinde ise Türkiye, ardarda üç IMF anlaşması geçirmiş, dördüncüsü 11 Mayıs, 2005'te imzalanmıştır.

Bu anlaşmalarla dayatılan yeni-liberal politikalar, kamu kesimi için ücret kısıtlamaları, toplu sözleşmelerden enflasyona endekslemenin çıkarılması, kamu yatırımlarının ve sosyal harcamaların kısılanması, kamu işletmelerinin ve kamu

* Dr. AÜ SBF.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Görevlisi.,

Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu (PSI), eğitim sektörü dışında, dünyadaki tüm kamu çalışanları sendikalarının üye olduğu bir kuruluş olup, merkezi hükümet kuruluşlarında, sağlık sektöründe, sosyal hizmetlerde, belediyelerde ve çeşitli alt yapı hizmetlerinde çalışan 20 milyonu aşkın kamu çalışanını temsil etmektedir. 150 ülkeden 650 kamu çalışanı sendikası PSI üyesidir. Genel Merkezi Fernex-Voltaire, Fransa'da olan PSI, Avrupa, Asya-Pasifik, Afrika ve Amerikalar olmak üzere dört bölge temelinde örgütlenmiştir. Avrupa Bölgesi 47 ülkeden 7 milyonu aşkın kamu çalışanını temsil etmektedir.

Bu yazı, Avrupa Bölgesinin 12. Bölge Konferansı 28-30 Eylül, 2005 tarihlerinde İsviçre'nin Cenevre kentinde toplanmıştır. Dergimiz Yazı Kurulu üyesi Dr. Seyhan Erdoğan'ın çağrılı konuşmacı olarak Konferansta yaptığı konuşmanın metnidir.

hizmetlerinin özelleştirilmesi, sosyal güvenlik reformu, imtiyaz sözleşmelerinde uluslararası tahkimin kabulü, tarımsal desteklerin kaldırılması, kamu sözleşmelerine “milli muamele” (yani yabancı ve yerli hizmetlere ve hizmet sunucularına eşit muamele yapılması) mecburiyetinin konması, Merkez bankasının görevlerinin yeniden tanımlanması, vb. gibi uygulamalar içermiştir. 2002 stand-by anlaşmasında, kamu kesiminden 45800 işçinin tasfiyesi, performans kriteri olarak tanımlanmıştır. 2004-2005’te, merkezi yönetimin ve kamu istihdamının küçültülmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ve kamu çalışanları için esnek çalışma koşulları anlamına gelen Kamu Yönetimi Reformu, IMF ve Dünya Bankasının güçlü desteğiyle kabul edilmiştir.

Mayıs 2005 tarihli yeni stand-by anlaşması, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın %6.5’u oranında faiz dışı fazla hedefi (yani konsolide bütçe, sosyal güvenlik kuruluşları ve kamu iktisadi teşebbüslerinin, faiz ödemeleri dışında verdiği fazla), iddialı bir özelleştirme programı ve sosyal güvenlik reformu önerileriyle kendisinden öncekilerden farklı değildir. “Kamu hizmetlerinin kalitesinin iyileştirilmesi” söylemi altında, kamu istihdamı ve kamu harcamalarının azaltılması planlanmaktadır. Üstelik kamu işçilerinin toplu sözleşmeleri “orta vadeli planlamayı engelleyen” sözleşmeler diye yerilmektedir.

Türkiye’deki bütün sendikalar IMF/Dünya bankası politikalarına şiddetle karşı çıkmaktadırlar ve bu politikaları eleştiren sayısız yayın yapmışlardır. Sendikalar, ulusal ve yerel düzeylerde tabandaki üyelerinin on binler halinde katıldıkları sokak protestoları, gösteriler ve oturma eylemleri vb. düzenlemişlerdir.

2. Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye ekonomik etkileri

Türkiye, Avrupa Konseyinin 1999 Helsinki toplantısında AB’ye aday üyelik sıfatını elde etmiştir. Türkiye, halen katılım için bir takvim olmaksızın, AB ile bir Katılım Ortaklığı içindedir. İlk Katılım Ortaklığı, Mart 2001’de kararlaştırılmış ve 2003’te revize bir Katılım Ortaklığı belgesi benimsenmiştir. Komisyon, 1998’den bu yana Türkiye için katılım yolunda ilerleme raporları hazırlamaktadır.

Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporlarında, “Türkiye’nin IMF ve Dünya Bankası ile üzerinde anlaşmaya vardığı reform programı, özellikle de kamu harcamalarının kontrolü” ekonomik kriterler olarak belirlenmiştir. Avrupa Birliği anlaşmaları özelleştirmeyi açık bir biçimde doğrudan savunmazken, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinde alt yapı hizmetleri de dahil olmak üzere kamu işletmelerinin “özelleştirilmesinin hızlandırılması” açık bir biçimde talep edilmektedir. Dahası “kamu sektöründeki düzenleyici reform” ve “sosyal güvenlik reformu” yukarıda adı geçen belgelerde, Türkiye’nin katılıma doğru “ilerlemesinde” kilometre

taşları olarak belirtilmektedir. AB, Türkiye’den, mal ve hizmet ticaretinde ve AB’den gelecek sermaye hareketlerinde bütün engellerin kaldırılmasını da talep etmektedir.

O halde, AB’nin Türkiye üzerindeki ekonomik etkisinin ve katılım ortaklığı stratejisinin, IMF ve Dünya Bankasının dayattığı ve Türkiye’deki sendikaların büyük bir şiddetle karşı çıktıkları yeni-liberal gündemi taşıdığı ve kuvvetlendirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

3. Avrupa Birliği’nin Türkiye üzerindeki sosyal etkisi

Avrupa Birliği’nin sosyal politika etkileri, yasal açıdan sınırlı olmuş ve son yıllarda “yumuşak” önlemlere doğru kaymıştır.

Yasal açıdan AB, Türkiye’den iş hukuku, kadın ve erkeklere eşit muamele, iş sağlığı ve güvenliği ve ayrımcılıkla mücadele konularında AB müktesebatını benimsemesini talep etmektedir.

Sendikal faaliyetler üzerindeki sınırlamaların kaldırılması yoluyla sosyal diyalogun teşviki, çocuk emeği sorununun çözülmesi, ilgili yönetim ve uygulama yapılarının güçlendirilmesi AB sosyal politikasının ilgilendiği diğer alanlardır.

“Yumuşak” önlemler kapsamında, AB, Türkiye’nin kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşımı geliştirecek ve halkın sağlık durumunu iyileştirecek önlemler almasını, ulusal bir istihdam ve sosyal içerme stratejisi hazırlamasını ve sosyal korumayı geliştirmesini istemektedir. Katılım stratejisine ilham veren yeni-liberal modelin ekonomik politika etkileri, işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma üretirken, AB’nin, insanca iş imkanları ve herkesin kaliteli sağlık hizmetlerine ve sosyal korumaya ulaştığı içerici bir toplum yaratmaya yönelik talepleri yalnızca söylem düzeyinde kalmaktadır.

4. Diğer ülkelerin bakış açıları

AB’ne dahil olmayan (PSI bölgelerindeki) diğer Avrupa ülkeleri, politik, ekonomik ve kültürel açılardan önemli farklılıklar gösteren geniş bir coğrafi alanı kapsarlar. Her ülke Avrupa Birliği ile ilişkilerinde farklı bir biçimde konuşlanmış olabilir. Ancak bu farklılıklara rağmen, yukarıda AB politikalarının etkilerine ilişkin olarak geliştirdiğimiz görüşlerin, yalnızca Türkiye için değil, genişleme sürecindeki ve PSI’nın Avrupa Bölgesindeki diğer bazı ülkeler için de geçerli olduğu görüşünü doğrulayan ülke incelemeleri ve karşılaştırmalı çalışmalar mevcuttur. Son genişleme süreci üzerinde çalışan araştırmacılar, Avrupa Birliği’nin Avrupa Sosyal Modelini savunmadığı, gelinen noktada, sosyal politikanın “Avrupalılaştırılması” ile değil

“Amerikanlaştırılması” ile karşı karşıya kalındığı konusunda görüş birliği içindedirler. Bu bulgular, AB düzeyinde birleşik bir sosyal politika geliştirmekteki sınırlı başarılar ve Avrupa bütünleşmesinin üye devletlerin sosyal politikaları üzerindeki doğrudan ve dolaylı negatif etkileri göz önüne alındığında şaşırtıcı gelmemektedir.

5. Doğu ve Batı Avrupa’da sendikal eylem

Batı Avrupa’daki sendikalar, AB bütünleşmesinden gelen negatif baskıları etkilemekte daha fazla fırsata ve daha fazla güce sahiptirler. Ulusal refah sistemlerini AB’den gelen liberal baskılara karşı korumak açısından da daha fazla güçleri vardır. En azından AB düzeyinde ve ulusal düzeylerde, tavizlerin müzakeresini yapabilmektedirler. Batı Avrupa ülkeleri, AB’nin liberal piyasa bütünleşmesini bir tehdit olarak değil de Birliğin geniş bir biçimde yorumlanan sosyal müktesebatının uygulamaya konmasıyla üstesinden gelinebilecek bir meydan okuma olarak görmek ve kabul etmek eğilimindedirler.

Ancak bu politika, küreselleşmenin ve liberal piyasa entegrasyonunun güçleri karşısında aleyhte bir konumda olan Doğu Avrupa’nın işçileri ve sendikaları açısından uygulanamaz bir politika olabilir. Bazı sendikalar, liberal Pazar bütünleşmesini bir meydan okuma olarak değil de ulusal demokratik ve sosyal kuruluşlarına ve sendikalar olarak kendi varlıklarına yönelik doğrudan bir tehdit olarak algılayabilirler. Bu sendikaların çoğu, gerçek bir sosyal diyalog geliştirmelerini sağlayacak örgütsel güçten de yoksundurlar.

Doğu ve Batı Avrupa sendikaları arasındaki kopukluğun aşılmasında, küresel sendika federasyonlarının kuracakları anlayış köprülerinin rolü belirleyici olacaktır.